

IDON 13-80-2

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten
Plesmanweg 1-6
Den Haag
Postbus 20904
2500 EX Den Haag

Contactpersoon
Beleidsondersteuner

Datum
23 januari 2013

verslag

Betreft	79e vergadering IDON
Vergaderdatum en tijd	22 januari 2013 12.30 - 15.30 uur
Vergaderplaats	Ministerie van IenM, Plesmanweg 1, zaal F00.08
Deelnemers	XXX (IenM, vz), XXX (EZ-energie), XXX (EZ-natuur), XXX (Defensie), XXX (RWS-DNZ, vz), XXX (IenM), XXX (Fin), XXX (Kustwacht), XXX (IenM), XXX (IenM), XXX (IenM), XXX (IenM, vs), XXX (IenM, ap. 5), XXX (IenM, ap. 6), XXX (IenM, ap. 7)

- 1. Opening, mededelingen, vaststelling agenda**
- 2. Verslag en acties IDON 12 november 2012**
- 3. Stand van zaken: werkgroep veilige afstanden scheepvaart en windparken**
- 4. EU richtlijn maritieme ruimtelijke ordening en geïntegreerd kustbeheer**

5. Stand van zaken structuurvisie Wind op Zee

XXX loopt de toegezonden presentatie door.

Op 6 december 2012 is tijdens een overleg over Wind op Land met IenM, EZ en IPO de uitspraak gedaan om ter invulling van het doel om 16% duurzame energie in 2020 te realiseren onderzocht wordt of er mogelijkheden zijn voor windenergie binnen de 12-mijlszone (langs de kustlocaties). De Minister van EZ heeft dit bij de begrotingsbehandeling van EZ op 16 januari 2013 eveneens toegezegd.

Volgens de geschetste planning is in het najaar van 2013 duidelijk of en op welke wijze de 12-mijlszone wordt meegenomen in de structuurvisie Wind op Zee (SV WoZ).

Opmerkingen:

Benadrukt wordt dat duidelijk gecommuniceerd moet worden dat het twee verschillende trajecten zijn: SV WoZ en haalbaarheidsstudie 12-NM. Wel wordt gekeken of beide trajecten uiteindelijk procedureel gekoppeld kunnen worden. Dit is in het najaar van 2013 duidelijk.

XXX vindt het logisch om de trajecten in elkaar te schuiven. De goedkopere opties

voor windenergie zijn dichtbij de kust en de kamer wil binnen de 12-mijlszone zoeken vanwege de kosten. XXX antwoordt dat de bewindspersonen hebben gekozen om de trajecten parallel aan elkaar te laten verlopen.

XXX benadrukt dat we duidelijkheid moeten hebben over de koppeling van de beide trajecten voor de bestuurlijke conferentie (met kustprovincies en – gemeenten in het kader van de SV WoZ) in februari plaatsvindt. Er moet een goede onderbouwing zijn waarom we dit proces op deze manier doen en de keuzes moeten helder gemaakt worden. Dit moet vastgelegd worden in een brief aan de Kamer. (**Actie XXX**)

XXX vult aan dat naast het logische verhaal naar de buitenwereld en de Kamer ook inzichtelijk gemaakt moet worden wat de kritische paden zijn.

Gevraagd wordt wanneer de SV WoZ definitief is. Naar verwachting halverwege 2014.

M.b.t. de participatie omtrent de haalbaarheidsstudie adviseert XXX om de kennis samen met de stakeholders te onderzoeken (o.a. Vogelbescherming). Het is van belang om aan de voorkant iedereen mee te laten praten en goede procedures te hebben.

De IDON-leden gaan na of de gevraagde capaciteit geleverd kan worden vanuit hun departement. XXX geeft aan (agenda)lid te willen zijn.

Het IDON zal als klankbord worden gebruikt, de stuurgroep zorgt voor besluitvorming. In de stuurgroep zitten XXX, XXX en XXX.

XXX vraagt hoe het in de tijd zit met de aansluiting op het energienet. XXX antwoordt dat ECN een opdracht krijgt om dit te onderzoeken.

6. Innovatie en kennisagenda Noordzee

7. Startbijeenkomst gebiedsagenda Noordzee

8. Presentatie en discussie: windenergie op zee (presentatie als bijlage bijgevoegd bij dit verslag)

9. Rondvraag en sluiting

Actielijst

Nr	Onderwerp	Initiator
1.		
2.		
3.		

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten

Datum
14 november 2012

Bestuurlijke conferentie Windenergie op zee

Haarlem | 13 februari 2013

Verslag

Sterke wil tot samenwerking

Impressieverslag

Inleiding

Op woensdag 13 februari werd in Haarlem de eerste conferentie over windenergie op zee gehouden met bestuurders. De aanleiding voor de conferentie was het betrekken van de kustprovincies en kustgemeenten bij de totstandkoming van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee. In deze structuurvisie wijst het Rijk gebieden aan buiten de 12-mijlszone waar ruimte is voor windenergie. De conferentie stond in het teken van informeren, kennis delen, netwerken en het verkennen van kansen die er voor Nederland liggen op het gebied van windenergie op zee en voor de kustoverheden in het bijzonder. En dat is gelukt!

De conferentie is georganiseerd op initiatief van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) en het ministerie van Economische Zaken (EZ). Gastheer van de conferentie was gedeputeerde Jaap Bond van de provincie Noord-Holland. De locatie was dan ook het pas gerenoveerde Provinciehuis aan het Houtplein. De conferentiewerkgroep, met vertegenwoordigers van IenM, Rijkswaterstaat (RWS), EZ, provincie Noord-Holland, gemeente Velsen en de Nederlandse Windenergie Associatie (NWEA), heeft de conferentie voorbereid en begeleid met ondersteuning van Energy FFWD. (Zie bijlage voor de deelnemerslijst.)

De conferentie bestond uit 3 onderdelen: een informatief plenair deel, een ronde met verdiepingssessies en een afsluitend rondetafelgesprek.

Inhoud

Plenair

informatief gedeelte 4

Energiebeleid 4

Ruimtelijk beleid 5

Panelgesprek 6

Verdiepingssessies 7

Maatschappelijke betrokkenheid, participatie en communicatie 7

Zicht en beleving 7

Economie en haven 9

Rondetafelgesprek 10

Andere topics tijdens het rondetafelgesprek 10

Afsluiting; energie en plezier 11

Aanbevelingen 12

Deel 1 |

Plenair informatief gedeelte

De conferentie werd geleid door dagvoorzitter [REDACTED] (Energy FFWD) en startte met twee presentaties om de deelnemers bij te praten over de plannen van het Rijk en de huidige stand van zaken.

Energiebeleid

[REDACTED] (EZ) trapte af met een presentatie over het energiebeleid en windenergie op zee. In 2020 moet 16% van onze energievoorziening duurzaam worden opgewekt. De doelstelling van 14% was al aanzienlijk, 16% betekent nog intensiever gezamenlijk zoeken naar de realisatie ervan. Wat [REDACTED] betreft is het in ieder geval een enorme kans voor de B.V. Nederland. EZ en IenM moeten samen met de overheden en het bedrijfsleven nu het verschil maken en Nederland naar een koppositie brengen.

“Windenergie op zee is momenteel nog één van de duurdere opties. Onze minister wil de doelstelling het liefst halen zonder de burger te veel op kosten te jagen. Vandaar dus een voorkeur voor de meest kostenefficiënte oplossingen: op land of dicht bij de kust.”, aldus [REDACTED]

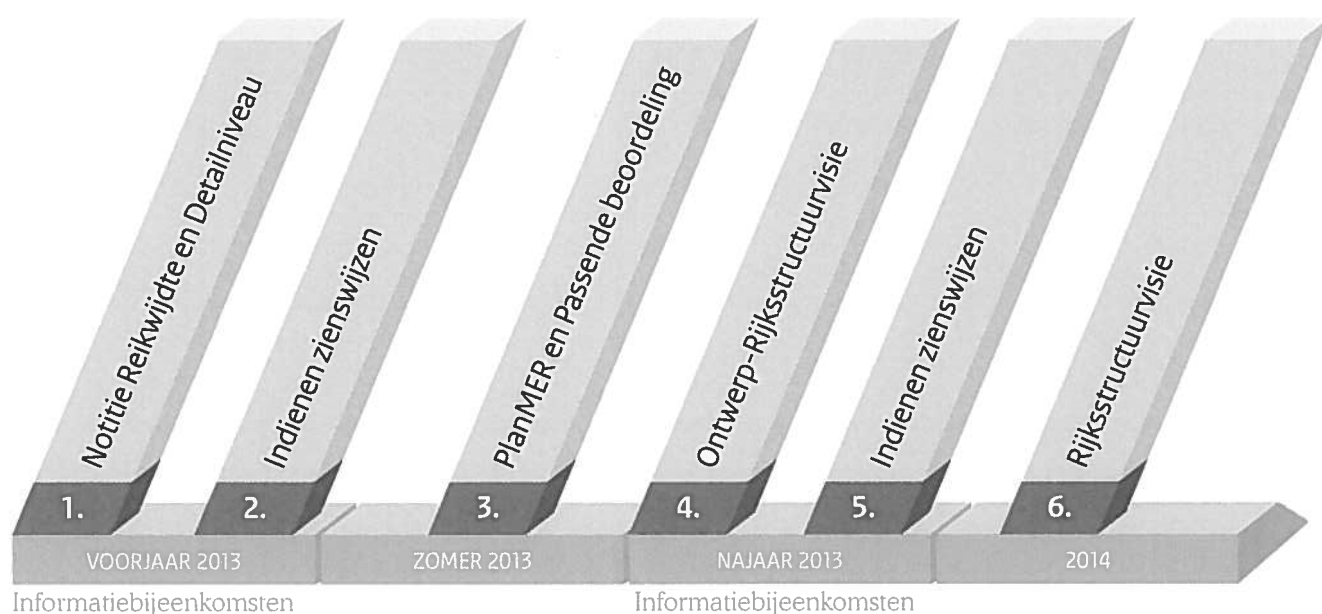
[REDACTED]

Ruimtelijk beleid

■ (IenM) gaf een presentatie over het ruimtelijk beleid voor windenergie op zee. De basis hiervoor ligt in het Nationaal Waterplan (2009-2015), waarin twee aangewezen gebieden zijn opgenomen (IJmuiden Ver en Borssele) en een zoekopdracht is opgenomen voor twee andere gebieden: Ten Noorden van de Waddeneilanden en Voor de Hollandse Kust.

■ "We zoeken in nauwe samenwerking met het ministerie van EZ in het Nederlandse deel van de Noordzee naar geschikte locaties voor windparken. Het Rijk bestudeert daarbij een minimale en maximale variant. Het lijkt misschien alsof de zee groot en leeg is, maar er zijn allerlei belangen in deze gebieden waar we bij de inpassing van windparken goed naar moeten kijken. Het gaat dan om bijvoorbeeld scheepvaartroutes, mijnbouwplatforms, natuur, toerisme en visserij¹." Daarom willen we de kustoverheden en andere belanghebbenden goed betrekken bij de planvorming.

Planning Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee

De actualiteit rondom windenergie binnen de 12-mijlszone kwam ook aan bod. ■ "Er komt een haalbaarheidsstudie om na te gaan of het mogelijk is ook binnen de 12-mijlszone ruimte voor windenergie te vinden." Het Rijk onderzoekt of er gebieden zijn waar ruimte is voor windenergie en die uit het oogpunt van kosten en aansluiting op het elektriciteitsnet op het land voordelen kunnen bieden ten opzichte van locaties verder weg op zee. Rond de zomer van 2013 moeten de uitkomsten gereed zijn. De kustoverheden worden uitdrukkelijk betrokken bij dit proces in deelgebieden.

1 Zie ook de brief Tweede Kamer inzake Structuurvisie Windenergie op Zee, d.d. 12 februari 2013.

Panelgesprek

Aansluitend op de presentaties gaven bestuurders en de sector in een panelgesprek kort hun reactie op de verhalen van ██████ en ██████. Jaap Warners (NWEA), Jaap Bond (gedeputeerde Noord-Holland) en Leendert de Lange (voormalig wethouder gemeente Noordwijk) gaven hun reactie. Zij vroegen bij de uitwerking van de plannen in ieder geval aandacht voor:

- Vroegtijdig betrekken van provincie, gemeenten en de sector;
- Het belang van recreatie en toerisme;
- Het gezamenlijk tackelen van belangenconflicten, samen zoeken naar grote, gedeelde belangen;
- Het opstellen van een algemene gezamenlijke omgangscode (voor de sector) bij het realiseren van windparken;
- Het koppelen van doelstellingen van Rijk, provincie, gemeenten en sector.

De panelleden gaven aan dat dit initiatief en deze start erg waardevol is – en dat de wil om samen te werken er zeker is. Wel moet de discussie over de 12-mijlszonediscussie en de verhoging van de duurzame energiedoelstelling naar 16% geen vertraging opleveren voor het lopende aanwijsp proces. “We moeten nu eerst afmaken waarmee we nu begonnen zijn”, aldus gedeputeerde Bond.

Kustoverheden vroeg betrekken bij planvorming.

Deel 2 |

Verdiepingssessies

De verdiepingssessies werden gehouden rond drie thema's: maatschappelijke betrokkenheid, participatie en communicatie, zicht en beleving en economie en haven. De verdiepingssessies begonnen met het benoemen van de belangen voor de verschillende deelnemers en de belangrijkste onderwerpen. Vervolgens werd hier verder op ingegaan.

Maatschappelijke betrokkenheid, participatie en communicatie

De onderwerpen die hierbij voor de deelnemers van belang waren zijn communicatie, (bewoners) participatie, beleving, toerisme, werkgelegenheid, milieu, visserij, scheepvaart en veiligheid. Het belangrijkste hierbij vond men publieke participatie en 'lessons learned', gevolgd door medegebruik en mede-eigenaarschap en het vooraf betrekken van belanghebbenden.

Publieke participatie en 'lessons learned'
Belangrijke onderwerpen die hier aan de orde kwamen waren het aan het begin van het proces

betrekken van bewoners, omdat je anders veel tijd kwijt bent met het later terugwinnen van deze groep. Ook het op verschillende niveaus betrekken van belanghebbenden kwam aan de orde, denk er hierbij aan naast landelijke ook regionale sessies te houden met regionale organisaties.

Goede tip was het inzetten van enthousiaste burgers die een coöperatie willen vormen voor windenergie. Zij kunnen als ambassadeurs optreden en zo ook anderen enthousiast maken. Laat burgers daarbij weten wat zij er bij winnen. Daarnaast werd ook gewezen op de al bestaande overlegstructuren, zoals Overleg Noord-Hollandse Kustgemeenten en de algemene ledenvergadering van het KIMO.

De bestuurders vormen volgens de aanwezigen een belangrijke schakel in de communicatie naar burgers. Zij moeten er voor zorgen dat de burgers tijdig geïnformeerd worden over wat er komen gaat. Er wordt voorgesteld om hier verder over door te praten in een vervolgbijeenkomst.

Medegebruik en mede-eigenaarschap

Het betrekken van burgers kwam ook aan de orde bij medegebruik en mede-eigenaarschap. Burgers kunnen via een ontwikkelaar eigenaar worden van een windcoöperatie. Er kan bijvoorbeeld via obligaties goedkoper elektriciteit worden afgenomen. Ook burgerinitiatieven op het gebied van windenergie zijn denkbaar. Het zou goed zijn om vanuit het Rijk 'best practices' te ontwikkelen hoe gemeenten om kunnen gaan met participatie. In het algemeen willen burgers weten: "what's in it for me", daar moet de overheid meer duidelijkheid over geven.

Zicht en beleving

Belangrijke onderwerpen hier waren uiteraard zicht en de invloed hiervan op de ruimtelijke kwaliteit en hoe dit samenhangt met ruimtelijke ontwikkeling. Ook meervoudig ruimtegebruik en het afwegen van andere belangen zoals zandwinning werden genoemd.

Beleving

Bij deze verdiepingssessie was ook Eric Luiten aanwezig, rijksadviseur Landschap en Water. Hij gaf aan dat beleving voor een groot deel met begrip en betekenis te maken heeft.

Goed om betrokken te zijn in vroeg stadium.

Daarom hield hij een pleidooi om hierin te investeren. Genereer appreciatie door begrip. Nodig de mensen uit en geef ze de mogelijkheid zich te verdiepen in de techniek van een windmolen en ze zullen anders tegen een windmolenpark aankijken. Mooi is een subjectief begrip dat in de loop van de tijd kan veranderen, denk daarbij aan oud-Hollandse molens of historische gebouwen die destijds ook als verstorend of lelijk werden ervaren.

Het idee werd geopperd om windparken verder uit de kust te plaatsen en te clusteren en te koppelen aan de functies van de kust. Denk daarbij aan verschillende vormen van kustbeleving: stranden met verschillende functies: rust, gericht op families, sport etc. Zorg daarbij voor slimme combinaties met andere belangen zodat windparken op de goede plekken komen. Gepleit werd om ook van de zee naar de kust te kijken en te onderzoeken of er mogelijke combinaties te maken zijn van ruimtelijke opgaven op zee en aan de kust.

Draagvlak

Draagvlak is ook te creëren door participatie. Het project "mijn molen" werkt in de praktijk goed. Het nadeel bij participatie bij windparken is de lange

ontwikkeltijd van circa 7 jaar. Als alternatief zou je mensen ook kunnen laten participeren in bestaande windparken. Ook een ontwerpbenadering waarbij je mensen aan de voorkant van het proces betreft kan problemen voorkomen en helpen bij het creëren van draagvlak. Bijvoorbeeld foto's maken en daar met bewoners intekenen waar het windpark komt en hoe dat eruit ziet. Het is de moeite waard om een interactieve tool te ontwikkelen, waarbij je direct zichtbaar kunt maken hoe een windpark op een bepaalde plek er vanaf een bepaald standpunt uit komt te zien.

Het Rijk kan en moet een grotere rol spelen in het beïnvloeden van de beleving, door de regie te nemen en betrokkenheid te bevorderen, aldus de deelnemers. Hierbij wordt een aantal vormen van innovatie, procesmanagement en gebiedsontwikkeling genoemd. Het creëren van werkgelegenheid werd ook genoemd evenals het opstellen van een omgangscode met de Rijksoverheid en het formuleren van een omgangscode met gemeenten. De NWEA zal als initiatiefnemer optreden voor verkenning van de inhoud van de omgangscode. De NWEA wil met de betrokkenen verder praten over de inhoud van

een dergelijke code, waarna verdere afspraken over taken en verantwoordelijkheden gemaakt kunnen worden.

Economie en haven

Drie onderwerpen werden belangrijk gevonden bij dit thema: toerisme, Nederland in de windmarkt zetten en werkgelegenheid. Er was sprake van een positieve sfeer en werd veel gedacht in mogelijke samenwerkingsverbanden.

Toerisme

Er kwamen veel positieve reacties op de mogelijkheid van de inzet van wind op zee voor toerisme. Eerste punt hierin is de samenwerking met de havens te zoeken. Tweede punt hierbij is om te bepalen hoe je wind op zee dan inzet. Wat voor product zou je moeten ontwikkelen? Windparkeigenaren moeten hierbij betrokken worden. Het laatste punt is onderzoek: hoe kijken lokale bevolking en toeristen tegen een windpark aan?

Nederland op de windmarkt

Het is belangrijk om Nederland op de kaart te zetten als het gaat om windenergie. Hierbij spelen de havens en bedrijven, maar ook de overheid een belangrijke rol. Innovatie kan niet alleen vanuit het bedrijfsleven gebeuren. De havens zullen een gezamenlijk bidbook moeten opstellen. Dit gebeurt ook in het buitenland en is succesvol. Er moet een blauwdruk te zijn van onze havens wat wij als Nederland te bieden hebben. Hierbij moeten we de specialisatie van een haven niet uit het oog verliezen. Wij moeten internationaal laten zien dat we naast de deltawerken ook van de offshore wind zijn. We moeten met één verhaal naar buiten treden.

Werkgelegenheid en onderwijs

Er zijn naar schatting 10.000 werknemers nodig in de windsector. Internationaal is dezelfde ontwikkeling zichtbaar. Het is dan ook belangrijk om hierop te anticiperen en de studiekeuze richting windenergie te stimuleren. Belangrijk is om ook ouders te betrekken bij het stimuleren van studies in offshore wind. Zij zijn van invloed op keuze van jongeren. Ook moet er meer afstemming zijn met het onderwijs op de vraag vanuit het bedrijfsleven.

Windenergie is kans voor de B.V. Nederland.

Deel 3 |

Rondetafelgesprek

In een afsluitend rondetafelgesprek onder leiding van [REDACTED] namen de deelnemers de conferentie door en bespraken met elkaar een aantal afspraken en vervolgtacties.

Initiatieven adopteren

Vanuit de deelgroep met thema Maatschappelijke Betrokkenheid werd een oproep gedaan om gemeenten, belangengroepen en belanghebbenden zo vroeg mogelijk te betrekken. En dat het voor het creëren van draagvlak meer dan slim is om (bestaande) initiatieven mee te nemen bij de plannen. Ook riepen zij op om als vast onderdeel bij de realisatie steeds een klein deel van een (nieuw) windpark te reserveren voor lokale initiatieven en bewonersparticipatie.

Beleving

De deelnemers uit de groep zicht en beleving gaven aan dat zowel het Rijk als de kustoverheden bij de verdere uitwerking goed moeten inspelen op de beleving van windmolens en windenergie. Het gaat naast de zichtbaarheid ook juist om de beleving – waarbij ook dit als uitgangspunt moet dienen voor

de belangenafweging. Ook hier de oproep: voor een goede – en breed gedragen – inpassing moet er van onderop begonnen worden. Hiermee wordt het risico op weerstand flink verminderd. Verder moeten animaties eerlijk en realistisch zijn.

Bidbook

Vanuit de groep economie en havens kwam de oproep om vooral samen te werken en elkaar zoveel mogelijk te gunnen. Hier versterk je de internationale positie van Nederland enorm mee – en wordt er ook meer geïnvesteerd vanuit het buitenland. Concrete oproep is om gezamenlijk een NL-bidbook te maken als uitwerking t.b.v. windenergie op zee. Dutch Port United kan hierbij als aanjager voor werkgelegenheid en havenontwikkeling een goede werknaam zijn. De tweede concrete oproep is aan EZ; faciliteer deze overlegvorm – wees als ministerie gastheer en laten we dan samen versnellen. EZ gaf aan positief tegenover deze oproep te staan.

Andere topics tijdens het Rondetafelgesprek

Informatie en draagvlak

Er is veel kennis beschikbaar – maar vaak niet 'lekker' ontsloten en vooral technisch gericht. Dit loopt nu vanuit het Agentschap NL. Vraag is om deze informatie meer belevingsgericht aan te bieden – en daarmee het draagvlak ook te vergroten.

Participatie en draagvlak

Bij aanbestedingen dient participatie voor inwoners, gebruikers, ondernemers een vast onderdeel te worden. Eneco is al goed op weg op dit gebied – de rol van de overheid hierin kan sterker. Denk bijvoorbeeld aan duurzame energie voor strandtenten, hiermee wordt ook gelijk ingespeeld op beleving van windenergie. In dit licht moeten er ook 'opbrengsten' komen voor inwoners.

Van initiatief naar operationeel windpark

De tijdspanne tussen het eerste initiatief en een operationeel windpark is voor de ronde 2 windparken circa 10 jaar. De vraag is of dat niet een stuk sneller kan. Er wordt aangegeven dat het belangrijk is om dit voor de 3e ronde terug te brengen.

Veel enthousiasme voor samenwerking Rijk en kustoverheden.

Afsluiting; energie en plezier

█ (RWS Dienst Noordzee) sluit de conferentie af met zijn bevindingen en constatering. Hij ziet in ieder geval dat de deelnemers veel met elkaar praten en daar plezier in hebben. “En dat is al het eerste winstpunt deze dag”, aldus █ “Ik ervaar ook veel energie bij de aanwezigen en wil dat vasthouden voor de uitvoering!”

█ geeft aan dat het meenemen van initiatieven van onderop erg goed is, maar dat het niet alleen daar vandaan komt. Vanuit het Rijk moeten de kaders worden aangegeven – en vervolgens moeten we samen zaken uitwerken. Aansluiten op bestaande overlegvormen is belangrijk en waar nodig kunnen nieuwe overlegvormen worden geïnitieerd.

█ benoemde verder ook als aandachts- c.q. actiepunten voor het Rijk:

- Nearshore: betrekken van kustoverheden en belanghebbenden bij haalbaarheidsonderzoeken en vervolgprocessen;

- Het Rijk moet het niet alleen doen; overheden en sector moeten gezamenlijk optrekken;
- Nearshore/offshore: communicatie met zowel kustoverheden/belanghebbenden en publiekscommunicatie intensiveren;
- Meer duidelijkheid scheppen in communicatie: wie voert de regie en bij wie moet je waarvoor zijn;
- Maak af wat je begonnen bent;
- Versnel de vergunningverlening.

Het signaal over de beleving van windparken op zee is duidelijk – █ begrijpt dat dat van invloed is. Ook de eerder geopperde omgangscodes/protocol voor de hele sector lijkt hem slim. Zoiets zou meegenomen kunnen worden bij aanbestedingen en is het uitwerken zeker waard. █ sluit af: “Het zou goed zijn om hier in het voorjaar met elkaar verder over te praten in een vervolgbijeenkomst.”

Aanbevelingen

Tijdens de conferentie is een aantal aanbevelingen centraal benoemd.

1. Communicatie

De overall communicatie over windenergie op zee vanuit het Rijk richting publieksgroepen moet meer inspelen op de beleving van deze doelgroepen. Door onder andere de inzet van moderne visualisatietechnieken kan hier invulling aan worden gegeven.

De bestuurders, vertegenwoordigers van belangengroepen en andere betrokkenen worden graag in een zo vroeg mogelijk stadium geïnformeerd door het Rijk over windenergie op zee. Hierbij geldt de aanbeveling dat de ministeries en RWS aansluiten bij bestaande overlegvormen en waar nodig nieuwe initiatieven. Daarnaast bestaat behoefte aan duidelijkheid over bij wie je moet zijn met betrekking tot windenergie op zee.

De bestaande kennisbanken en informatieplatforms kunnen beter en gebruiksvriendelijker worden ontsloten om zo meer de doelgroepen adequaat te kunnen bedienen.

De nieuwe inzichten van het Rijk met betrekking tot windenergie op zee binnen de 12-mijlszone zijn voor de deelnemers erg belangrijk. Zij willen graag betrokken worden. Aanbeveling aan de ministeries en RWS is om snel duidelijkheid te geven over het proces.

- Deze acties worden door het Rijk opgepakt. In april wordt de stand van zaken teruggekoppeld met de kustoverheden.

2. Omgangscodes/-protocol

Er is behoefte aan een breed gedragen omgangscodes waarin handreikingen, procesregels en afspraken in staan die in acht moeten worden genomen bij windenergie op zee. Onderwerpen die in deze code onder meer opgenomen kunnen worden zijn: procesregels, communicatie, participatie, duurzaamheid.

- Voor deze actie wordt het initiatief genomen door NWEA om samen met het Rijk en (vertegenwoordigers van) kustgemeenten te komen tot een nadere invulling.

3. Vergunningverlening

De aanbeveling is om te onderzoeken of de doorlooptijden van de vergunningverlening flink kan worden bekort. Daarnaast de aanbeveling om duurzaamheid als vast aspect meenemen bij de aanbestedingen/vergunningverleningen.

- Deze actie wordt opgepakt door het Rijk in het kader van het beleid voor de 3e ronde windparken.

4. Bidboek Nederlandse havens

De gemeenten, provincie en vertegenwoordigers van de sector bevelen EZ aan om het gezamenlijke overleg dat ze willen initiëren te faciliteren. Dit overleg moet leiden tot een gezamenlijk bidboek waarmee de Nederlandse concurrentiepositie versterkt moet worden. Dit onder de noemer Dutch Port United.

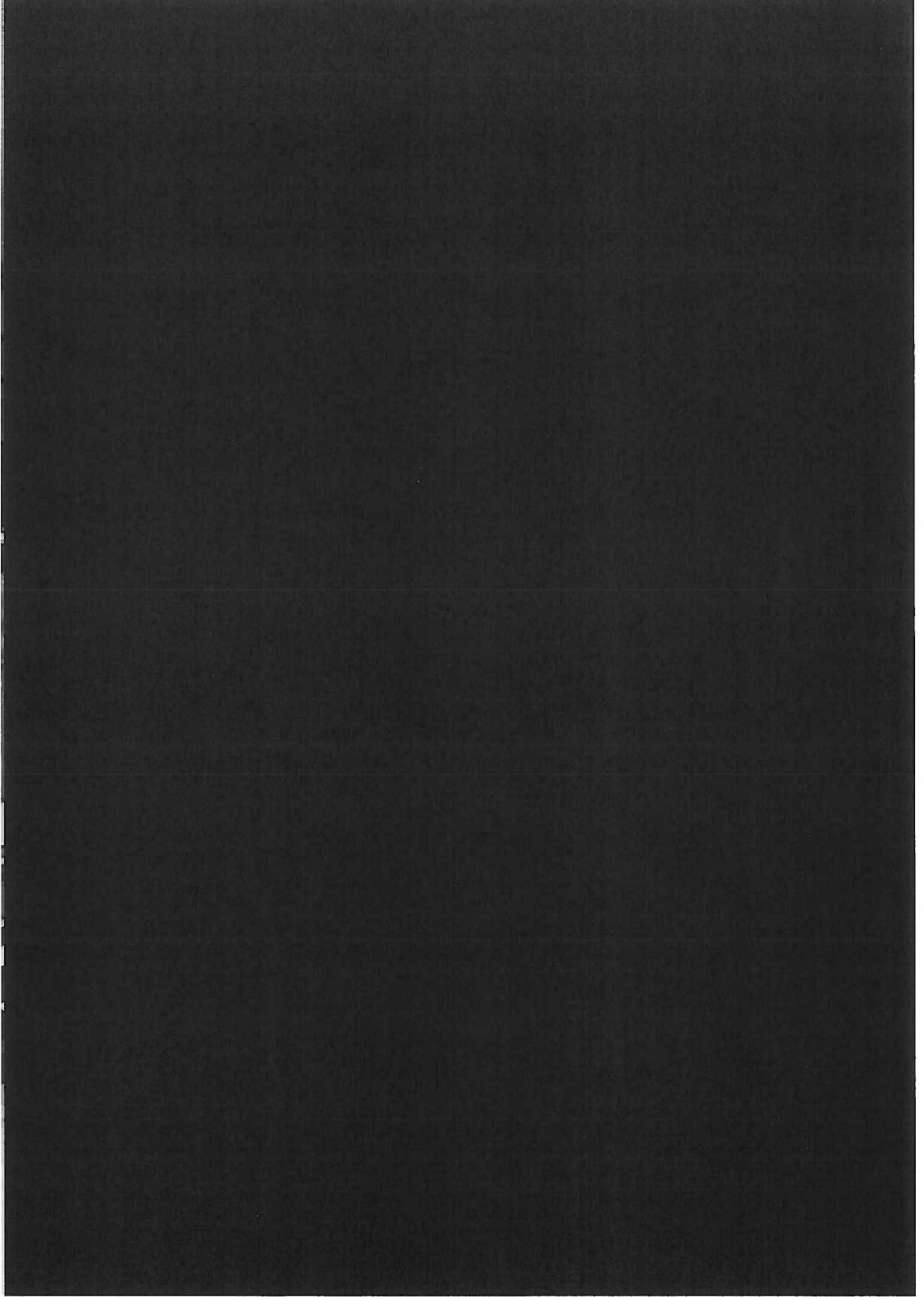
- Voor deze actie neemt de provincie Noord-Holland dit voorjaar initiatief om samen met EZ, de andere provincies en het bedrijfsleven te komen tot een nadere invulling.

5. Vervolg

De deelnemers vinden een vervolgbijeenkomst voor de zomer 2013 wenselijk. Zij geven aan hierbij graag een overall planning te ontvangen voor het proces windenergie op zee.

- Het Rijk maakt een planning en communiceert deze begin april. In de planning worden ook vervolgbijeenkomsten benoemd.

Den Haag, februari 2013

^

Deelnemers	
Gemeente Bergen	
Gemeente Bergen	
Gemeente Bloemendaal	
Gemeente Bloemendaal	
Gemeente Castricum	
Gemeente Den Helder	
Gemeente Den Helder	
Port of Den Helder	
Gemeente Eemsmond	
Gemeente Eemsmond	
Gemeente Goeree-Overflakkee	
Gemeente Heemskerk	
Gemeente Heemskerk	
Gemeente Hoek van Holland	
Gemeente Hoek van Holland	
Gemeente Hollands Kroon	
Gemeente Katwijk	
Gemeente Katwijk	
Gemeente Noordwijk	
Gemeente Noordwijk	
Gemeente Schagen	
Gemeente Schagen	
Gemeente Schagen	
Gemeente Velsen	
Gemeente Velsen	
Gemeente Velsen/KIMO	
KIMO Nederland en België	
Gemeente Vlissingen	
Gemeente Zandvoort	
Gemeente Zandvoort	
Provincie Groningen	
Provincie Groningen	
Provincie Noord-Holland	
Provincie Noord-Holland	
Provincie Zuid-Holland	
Provincie Zuid-Holland	
Deltaprogramma Kust	
De Waddeneilanden	
De Waddeneilanden	
ECN	
Energy Board	
Energy Valley	
Energy Valley	
Harlingen Seaport	
NWEA	
NWEA	
NWEA	
NWEA	

NWEA	
Maritime Comput Netherlands	
Ministerie van EZ	
Ministerie van EZ	
Ministerie van EZ	
Ministerie van IenM	
Ministerie van IenM	
Ministerie van IenM	
Ministerie van IenM	
Ministerie van IenM	
Ministerie van IenM	
RWS DNZ	
RWS DNZ	
RWS DNZ	
College van Rijksadviseurs	

IDON 13-81-01

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten
Plesmanweg 1-6
Den Haag
Postbus 20904
2500 EX Den Haag

Contactpersoon
Beleidsondersteuner

Datum
14 november 2012

verslag

Betreft	80e vergadering IDON
Vergaderdatum en tijd	19 maart 2013 13.30 - 15.30 uur
Vergaderplaats	Ministerie van IenM, Plesmanweg 1, zaal F00.15
Deelnemers	XXX (IenM, vz), XXX (EZ), XXX (EZ), XXX (EZ), XXX (RWS-DNZ), XXX (Defensie), XXX (IenM), XXX (IenM), XXX (IenM), XXX (IenM, vs), XXX (IenM, ap. 3), XXX (RWS-DNZ, ap. 4), XXX (EZ, ap. 6).

---

1. Opening, mededelingen, vaststelling agenda

2. Verslag en acties IDON 22 januari 2013

3. Stand van zaken Windenergie op Zee

Scenario's

Vinden van extra ruimte

Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee

Op 13 februari jl. heeft de bestuurlijke conferentie plaatsgevonden die heel positief ontvangen is. Op 3 april start de ter inzagelegging van de kennisgeving van het voornemen tot het opstellen van de Rijksstructuurvisie. Op 11 en 16 april worden in dit kader informatieavonden georganiseerd.

Haalbaarheidsstudie 12 mijlszone

Wetgevingstrajecten

Net op zee

Uitgiftebeleid

Financiële stimulering

4. Medegebruik windparken: varen en vissen

5. Internationale zaken

6. Concept- Plan van Aanpak Gebiedsagenda Noordzee

7. Uitnodiging werkbezoek SAIL Den Helder

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten

8. Rondvraag en sluiting

Datum
14 november 2012

Actielijst

Nr	Onderwerp	Initiator
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

IDON 13-

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten
Plesmanweg 1-6
Den Haag
Postbus 20904
2500 EX Den Haag

Contactpersoon
Beleidsondersteuner

Datum
5 juni 2013

verslag

Betreft	81e vergadering IDON
Vergaderdatum en tijd	4 juni 2013 13.30 - 15.30 uur
Vergaderplaats	Ministerie van IenM, Plesmanweg 1, zaal F00.10
Deelnemers	XXX (Voorzitter, RWS-ZD), XXX (EZ), XXX (EZ), XXX (EZ), XXX (Kustwacht), XXX (IenM), XXX (Defensie), XXX (Secretaris, IenM), XXX (IenM, verslag), XXX (IenM, ap. 3), XXX (IenM, ap. 3),

---

- 1. Opening, mededelingen, vaststelling agenda**
- 2. Verslag en acties IDON 19 maart 2013**
- 3. Internationale zaken**
- 4. Terugblik AO en VAO Noordzee en Wadden**
- 5. Stand van zaken windenergie op zee**

- SvZ project Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee
XXX deelt mee dat er 38 reacties zijn gekomen uit de zienswijzenperiode op het voornemen. Ook is vandaag het advies van de Commissie voor de m.e.r. ontvangen met een persbericht. Er zijn veel vragen gekomen over energiebeleid, kabels en leidingen, uitbreiden van het gebied ten noorden van de Wadden naar het westen en zuiden (het westen is mogelijk, het zuiden niet in verband met defensiegebied). Nu loopt het traject om te komen tot een voorkeursalternatief (vka). Op 11 juni vindt een bijeenkomst plaats over het vka (buiten de 12-mijlszone) om de diverse belangen bij elkaar te brengen. Het doel van deze bijeenkomst is om inzicht te krijgen in elkaars belangen en met elkaar te komen tot een vka. Een kaart met alle belangen er op zal laten zien dat als iedereen van het maximale uitgaat er niets mogelijk is.
XXX uit zijn zorg over de afstand tot de scheepvaartroutes en vraagt zich af hoe de toenemende risicokans wordt meegenomen in het afwegingskader. XXX antwoordt dat de werkgroep met de sector heeft gekeken naar maatwerk uitgaande van 2 NM tenzij. Hieruit is gebleken dat je op bepaalde locaties van de 2 NM kan afwijken. Dit levert een contramal op. Er loopt nog een discussie over vergunningverleningen aan de rand van de contramal. Voor die locaties komt een

aparte risicoanalyse door de vergunninghouder zelf samen met de sector. Het afwegingskader komt terug in het IDON. XXX stelt voor om XXX te betrekken bij het afwegingskader. **Actie XXX**

In het IDON van september wordt de concepttekst van de rijksstructuurvisie ingebracht.

Gevraagd wordt of het advies van Commissie voor de m.e.r. nog tot grote aanpassingen leidt. Dit is niet het geval.

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten

Datum
5 juni 2013

6. Overige dossiers

7. Rondvraag en sluiting

Actielijst

Nr	Onderwerp	Initiator
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

IDON 13-

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten
Plesmanweg 1-6
Den Haag
Postbus 20904
2500 EX Den Haag

Contactpersoon
Beleidsondersteuner

Datum
25 september 2013

verslag

Betreft	82e vergadering IDON
Vergaderdatum en tijd	24 september 2013 13.30 - 16.00 uur
Vergaderplaats	Ministerie van IenM, Plesmanweg 1, zaal F00.15
Deelnemers	XXX (voorzitter, IenM), XXX (RWS-ZD), XXX (Kustwacht), XXX (IenM), XXX (Defensie), XXX (OCW), XXX EZ), XXX (EZ), XXX (EZ), XXX (IenM), XXX (IenM), XXX (Secretaris, IenM), XXX (IenM, verslag), XXX (EZ, ap. 3), XXX (EZ, ap. 3), XXX (RWS-ZD, ap. 5), XXX (IenM, ap. 5)

---

1. Opening, mededelingen, vaststelling agenda

2. Verslag en acties IDON 4 juni

3. Doelendocument mariene natura 2000-gebieden

4. Internationale zaken

5. Special windenergie op zee

- Rijksstructuurvisie windenergie op zee
XXX licht de toegestuurde presentatie toe.

In de Rijkstructuurvisie Windenergie op zee worden de gebieden aangewezen die in het Nationaal Waterplan zijn aangeduid als zoekgebieden. Het gaat om het gebied Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden. Gebieden krijgen na de aanwijzing mede de functie voor windenergie. Voor beide gebieden geldt dat de beschikbare ruimte afhankelijk is van een aantal factoren, namelijk mijnbouw (veiligheidsafstand, uitfasering mijnbouwplatforms en prospects), kabels en leidingen, ronde 2 vergunningen en scheepvaart (routes en veiligheidsafstand). Bij de Hollandse Kust speelt ook de kolonie van de kleine mantelmeeuw nog een rol.

Reacties

XXX adviseert juridisch uit te zoeken hoe de afweging wordt gemaakt bij de vergunningaanvraag als een bepaald gebied ook voor mijnbouw (prospects) interessant is.

XXX vraagt of een snelheidsbeperking voor scheepvaart nog extra ruimte geeft. Geantwoord wordt dat snelheid is meegenomen in het afwegingskader maar beperking niet mogelijk is.

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten

Datum
5 juni 2013

Beslispunten

Hollandse kust:

Voor de overheid is het SER akkoord leidend en daarom zoeken we uit hoe we dat kunnen gaan halen. Aangezien er een groot verschil is tussen de bruto en de netto beschikbare ruimte, is het IDON van mening dat goed gekeken moet worden hoe je dit communiceert en of het mogelijk is om aan de voorkant duidelijkheid te geven. Helderheid hierover naar partijen is van belang. Het gaat om de afweging in de tijd en in de ruimte.

Voor de afweging in 'de ruimte' is een afwegingskader mijnbouw noodzakelijk dus het IDON verzoekt EZ dit in gang te zetten. Daarnaast wordt bekeken middels de haalbaarheidsstudie binnen de 12-mijlszone wat de mogelijkheden daar zijn voor windenergie.

Voor de afweging in 'de tijd' gaat het om de afweging tussen belangen van mijnbouw en windenergie.

XXX merkt op er voldoende ruimte is voor windenergie, alleen niet binnen de termijn van het SER akkoord, omdat de uitfasering van mijnbouw pas na 2020 substantiële omvang krijgt.

Het IDON stemt ook in met voorstel om een afwegingskader kabels & leidingen op te stellen en verzoekt EZ om dit in gang te zetten.

Ten Noorden van de Waddeneilanden:

Het IDON besluit dat de afstand voor scheepvaart op basis van het afwegingskader scheepvaart moet zijn (1,87 NM incl. 500 m) en niet op basis van huidige ronde 2 vergunningen. Eventuele knelpunten die hiermee kunnen ontstaan kunnen door de sector naar voren gebracht worden.

Voor het verschil tussen bruto en netto ruimte geldt hetzelfde als de opmerking hierover voor het gebied Hollandse Kust.

Mb.t. het defensiegebied wordt opgemerkt dat dit gebied wellicht in de verre toekomst zou kunnen worden benut voor windenergie, dat geldt ook voor andere gebieden op de Noordzee. Let wel, dan zal er waarschijnlijk ook een claim vanuit de mijnbouw op deze ruimte worden gedaan.

6. Rondvraag en sluiting

Actielijst

Nr	Onderwerp	Initiator
1.		
2.		
3.		

IDON 13-

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten
Plesmanweg 1-6
Den Haag
Postbus 20904
2500 EX Den Haag

Contactpersoon
Beleidsondersteuner

Datum
25 september 2013

verslag

Betreft	83e vergadering IDON
Vergaderdatum en tijd	19 november 2013 13.30 - 16.00 uur
Vergaderplaats	Ministerie van IenM, Plesmanweg 1, zaal F00.15
Deelnemers	XXX (voorzitter, IenM), XXX (RWS-ZD), XXX (Kustwacht), XXX (IenM), XXX (OCW), XXX (EZ), XXX (IenM), XXX (Secretaris, IenM), XXX (IenM, verslag), XXX (RWS-ZD, ap. 3), XXX (RWS-ZD, ap. 4), XXX g (IenM, ap. 5), XXX (IenM, ap. 7 en 9).

---

1. Opening, mededelingen, vaststelling agenda

2. Verslag en acties IDON 24 september 2013

3. KRM

4. Informatiehuis Marien (IHM)

5. Windenergie op Zee

- Ontwerp-Rijksstructuurvisie

XXX geeft een korte toelichting. In het IDON van september heeft zij de hoofdlijnen geschetst van de Ontwerp-Rijksstructuurvisie (RSV). In het IDON van vandaag liggen de teksten voor van de ontwerp-RSV en een voorstel voor de aanbiedingsbrief hierbij aan de Tweede Kamer.

XXX meldt verder dat er stakeholdersessies zijn geweest in Haarlem en in Leeuwarden. In Haarlem ging het vooral over mijnbouw en in Leeuwarden over defensiegebieden. Ook zijn er gesprekken gevoerd met Duitse en Engelse overheden. Het buitenland stelt het zeer op prijs dat ze in deze fase al op de hoogte worden gebracht.

Reacties

XXX vraagt of de visserij-sector aanwezig was bij de stakeholdersessies. Hier wordt bevestigend op geantwoord.

Gesproken wordt over waarom het archeologisch belang niet genoemd wordt in de Ontwerp-RSV. De Ontwerp-RSV is een partiële herziening van het Nationaal Waterplan (NWP). Het NWP is onderdeel van een omgevingsvisie (SVIR). Het streven is om een zo geïntegreerd mogelijk omgevingsplan te maken.

XXX geeft als aandachtspunt voor een veilige realisatie aan dat archeologisch onderzoek duur is en het daarom het raadzaam is dit te combineren met ander onderzoek.

XXX adviseert een paragraaf te wijden aan veiligheid, 'search and rescue' (SAR), als flankerend beleid. Als hier niets over in het NWP staat moet het apart benoemd worden in deze Ontwerp-RSV.

XXX geeft aan dat de uitkomsten uit de haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12-mijlszone wellicht meegenomen kunnen worden qua planning in het nieuwe NWP.

XXX geeft zijn complimenten voor het proces waarin onder druk geleverd wordt. Het ziet er naar uit dat de planning gehaald wordt.

Bestuurskern
Dir. Gebieden en Projecten
Afd. Projecten

Datum
5 juni 2013

6. Monitoring en evaluatie NWP 2009-2015

7. Stand van zaken 'Noordzee 2050 Gebiedsagenda'

8. Noordzeecongres 2014

9. Internationale zaken

10. Rondvraag en sluiting

Actielijst

Nr	Onderwerp	Initiator
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Agenda Bestuurlijk Overleg "windenergie op land" IenM, EZ en IPO 22 januari 2013, 15.30–16.30 uur, Ministerie van EZ.

AGENDA

1. Overenstemming over de uitgangspunten (bijlage)
2. Het invullen van de 16% Duurzame Energie in 2020
3. Communicatie

Agendapunt 1. Overeenstemming over de uitgangspunten

Prestatieafspraken maken tussen de ministers van IenM, EZ en het IPO over 'windenergie op land' over de realisatie van tenminste 6.000 MW op land in 2020. De afspraken zullen tevens opgenomen worden in de Structuurvisie Windenergie op land (motie Dijkers).

- **Het IPO geeft harde garantie voor het ruimtelijk vastleggen van 6.000 MW (48 PJ) aan windenergie op land in 2020. Per provincie wordt een prestatienorm afgesproken. De provincie is ervoor verantwoordelijk dat deze norm wordt gerealiseerd. Mocht een lokatie afvallen dan wel minder MW realiseren, dan is de provincie verantwoordelijk voor het compenseren van dit verlies aan MW. Indien een provincie niet (tijdig) voldoet aan die prestatienorm kan het rijk hier alsnog de RCR-procedure inzetten.**
- **In de Structuurvisie Wind op Land zullen die ruimtelijke reserveringen voor grootschalige windenergie worden opgenomen die passen binnen de prestatieafspraken. Binnen de gebieden die in de Structuurvisie worden opgenomen worden RCR's ten uitvoer gebracht, indien daar overeenstemming over is tussen tenminste het rijk en de betreffende provincie.**

Discussiepunt: Uit de toets op het IPO die door een onafhankelijk adviesbureau (Bosch en Van Rijn) is uitgevoerd blijkt dat het bod van december 2012 optelt tot 5.609 MW. Er is dus nog een tekort. Op dit punt zal het IPO voor comfort richting de bewindslieden zorgen. Daarnaast realiseren zich partijen dat 30% van het bod is gepland in gebieden waar zwaar strijdige belangen spelen en daarnaast in 20% van gebieden enige strijdigheid is met andere belangen. Het IPO heeft aangegeven in het Bestuurlijk Overleg met een hardere onderbouwing te komen over de hardheid van de 6000 MW.

- **De provincies leggen 6.000 MW uiterlijk 31-12-2013 ruimtelijk vast in structuurvisies van provincies c.q. gemeenten.**

Windprojecten kennen een lange voorbereidingstijd, tien jaar of meer is geen uitzondering. Om 6000 MW 2020 te kunnen realiseren is het noodzakelijk om de daar voor beschikbare ruimte zo snel mogelijk, maar uiterlijk 31 december 2013, ruimtelijk vast te leggen.

Discussiepunt: kunnen ook de nog ontbrekende 300/400 MW tijdig ruimtelijk zijn vastgelegd? Nu nog gebieden moeten aanwijzen en in ruimtelijke reserveringen te vertalen zal krap worden.

- **Er wordt een gezamenlijk kernteam geformeerd voor het monitoren van de voortgang, het aankaarten en oplossen van knelpunten.**

De belemmeringen voor windenergieprojecten moeten in beeld worden gebracht en er moet worden gestuurd op oplossingen. De sleutel voor de oplossing ligt soms bij het rijk, soms bij de provincie en soms bij andere partijen. Vaak is een samenspel tussen bestuurslagen noodzakelijk. Het is daarom van belang een kernteam te formeren dat de voortgang als geheel in de gaten houdt, het voortouw kan nemen in het genereren van oplossingen en informatie over successen en 'best practices' kan delen. In het kernteam zijn provincies, gemeenten, het rijk en de projectontwikkelaars (NWEA) op senior medewerker niveau vertegenwoordigd onder leiding van een programmamanager. Het kernteam rapporteert halfjaarlijks aan een bestuurlijk overleg van Rijk, IPO, VNG en NWEA.

Discussiepunt: geen

Agendapunt 2: Het invullen van de 16% Duurzame Energie in 2020

Het afspreken van een gezamenlijk traject tussen ministers van IenM, EZ en IPO (en eventuele andere stakeholders) over de invulling van de 2% extra duurzame energie. Dit in verband met de afspraak in het regeerakkoord om 16% duurzame energie in 2020 te produceren.

- **De provincies spelen een actieve rol bij het opstellen en uitvoeren van het actieplan voor het realiseren van de doelstelling van 16% duurzame energie in 2020.**

Om de doelstelling van 16% in 2020 te kunnen halen, moeten alle potentiële maatregelen voor duurzame energie worden genomen. Ook speelt energiebesparing een rol. De invulling van de stap van 14% naar 16% wordt de komende 4 maanden door IPO en het rijk gezamenlijk onderzocht. Daarbij zal IPO alternatieve maatregelen aanleveren voor het verhogen van de hoeveelheid wind op land. Uitgangspunt is kosteneffectiviteit (doelbereik tegen zo laag mogelijke kosten).

Discussiepunten: welke samenstelling (ook andere stakeholders erbij), participatie (hoe zorgen we voor draagvlak); informatie (er liggen rapporten van ECN en Ecofys, PBL is bezig en er komt SE-advies over duurzame energie. Nog meer nodig?) en proces (eindprodukt, informatie richting TK).

Agendapunt 3: Communicatie

Het is belangrijk dat Rijk en IPO na het bereiken van overeenstemming over de uitgangspunten en de procesafspraken, deze overeenstemming op gelijke wijze naar buiten uitstralen. Uitspelen moet worden voorkomen. Van belang is dat de volgende punten goed worden gecommuniceerd:

- Rijk en provincies zijn het in goed overleg eens geworden over het realiseren van 6000 MW. Beide ministers kunnen en zullen dat expliciet uitdragen richting Tweede Kamer;
- Uitgangspunt zijn de door de provincies aangewezen gebieden. Daarmee is het van bovenaf uitvoeren van RCR's door het hele land geen zwaard van Damocles meer. Wel moeten provincies deze opgave voor 1-1-2014 ook daadwerkelijk ruimtelijk vastleggen.
- Helderheid over waar wel en geen RCR's kunnen plaatsvinden (binnen de zoekgebieden, als alle partijen hiermee instemmen), buiten de zoekgebieden vooralsnog niet zolang de provincies voldoen aan hun prestatienormen.
- Helderheid over wáanneer RCR's kunnen worden ingezet, ook als hierover geen overeenstemming bestaat op regionaal niveau > "Moratorium verloopt per 5 februari, wat betekent dat?" zal veelgestelde vraag zijn.
- Compensatie: als gebieden afvallen of minder MW's opleveren, is de provincie verplicht hiervoor alternatieve locaties aan te wijzen.

Boven alles is het van belang dat er een gezamenlijk persbericht wordt opgesteld dan wel dat er twee persberichten uitgaan die met elkaar afgestemd zijn.

Ook moet afgesproken worden **wanneer** het persbericht de deur uitgaan. Bij voorkeur zou een concept-persbericht al tijdens het Bestuurlijk Overleg moeten klaarliggen.

Agenda bestuurlijk overleg rijk-IPO over energieafspraken op 5 juni 2013

#	Agendapunt	Voorstel en toelichting
1.	Besluit 285 MW	<u>Beslispunt</u> Uw akkoord op de verdeling van de resterende 285 MW over de provincies.
2.	Ruimtelijke verankering 6.000 MW en vervolg	<u>Beslispunten</u> <ol style="list-style-type: none"> 1. Waar dat al mogelijk is en nog niet al gebeurt, sturen provincies en Rijk op het zo spoedig mogelijk in gang zetten van de noodzakelijke ruimtelijke procedures op lokaal niveau. Dat betekent voor eind 2014: <ul style="list-style-type: none"> - het opnemen van door provincies aangewezen gebieden in bestemmingsplannen, of; - het aanvangen van gemeentelijke, provinciale of Rijkscoördinatiereregelingen. - Waar het noodzakelijk is om reservegebieden aan te wijzen, doen provincies dit voor medio 2014. 2. Uw akkoord met het systeem van monitoren dat door provincies en Rijk gezamenlijk is opgezet. 3. Uw akkoord op het voorstel om de verdeling vast te stellen in MW opgesteld vermogen en de doelstelling uit te drukken in Petajoules in plaats van Megawatts. 4. Onderzoeken welke aanpassingen van de SDE+ noodzakelijk zijn om te zorgen dat de beschikbare ruimte voor wind op land wordt benut om een maximale opbrengst te leveren (bijlage 1)
3.	Voorstel verdere uitwerking en invoering van 16% duurzame energie	<u>Beslispunt</u> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na het SER-advies komen Rijk en IPO bij elkaar om definitieve afspraken te maken over de invulling van de doelstelling van 16%. <p>(IPO geeft een toelichting op de verdeling die ECN en Ecofys hebben opgesteld om te komen tot 16% hernieuwbare energie in 2020 met 6.000 MW wind op land)</p>

Stand van zaken ruimtelijk verankering windenergieafspraken 22 januari 2013

Provincie	MW	Stand van zaken
Fryslân	525 MW	In sept/okt gaat de PSV naar PS
Groningen	850 MW	In POP staat taakstelling van 750 MW, in drie gebieden. In verordening staat dat voor eind 3013 100 MW extra wordt ingevuld. Op 9 april voornemen in GS vastgesteld om te zoeken naar extra 100 MW.
Drenthe	280 MW	vastgelegd
Flevoland	1370 MW	Doelstelling al in 2006 vastgelegd in omgevingsplan. Voor de exacte invulling is het gebiedsproces bezig.
Noord-Holland	580 MW	vastgelegd in verordening.
Zuid-Holland	720 MW	In de provinciale verordening zijn gebieden vastgesteld, die optellen tot meer dan 720 MW.
Utrecht	60 MW	begin februari PSV vastgesteld.
Gelderland	210 MW	Nu bekende locaties vastleggen. Bezig met regio's om resterende 50 MW te zoeken. Streven is om dit voor eind van het jaar in een verordening vast te leggen.
Overijssel	80 MW	In omgevingsvisie zijn alle kansrijke zoekgebieden opgenomen (bindend voor Staten). Verordening (bindend voor gemeenten) voorkomt dat gemeenten buiten aangewezen gebieden iets kunnen doen.
Noord Brabant	420 MW	In 2010 PSV vastgesteld met algemene uitgangspunten; doorvertaald naar verordening (gebieden). Dit voorjaar wordt verordening aangepast (toevoeging A16).
Zeeland	550 MW	In 2012 omgevingsplan en verordening vastgesteld.
Limburg	60 MW	Ontwerp omgevingsplan eind 2013; vaststelling voorjaar 2014.
Totaal	5.715 MW	

Plan van aanpak monitoren windenergie op land

Inleiding

De afgelopen jaren heeft ANL een overzicht van projecten gemaakt, op basis van: informatie van BLOW-co's, informatie van projectontwikkelaars/initiatiefnemers.

Met het akkoord tussen IPO en Rijk is afgesproken om een monitor op te zetten waarmee kan worden gevolgd welke projecten, die vallen binnen het provinciale beleid, volgens planning verlopen, waar er eventueel knelpunten optreden; te volgen of de "prestatieafspraken" per provincie worden gehaald.

Het opzetten, vullen, bijhouden en gebruiken van de monitor is een gezamenlijk proces van provincies en rijk.

ANL heeft op basis van vragen van EZ voor het monitoren van de voortgang van projecten, het voorspellen van de SDE-aanvragen en het bereiken van de doelstelling van 16% hernieuwbare energie in 2020 een eerste opzet voor een monitor beschreven.

Gesprekken met de BLOW-coördinatoren hebben geleid tot dit nieuwe voorstel.

Wens vanuit provincies is om de monitor niet te ingewikkeld te maken. Belangrijke opmerking: uitvoeringsorganisatie (goede samenwerking) belangrijker dan perfect overzicht / systeem.

Doel monitor

1. Actueel overzicht van projecten per provincie binnen provinciaal beleid met status van voortgang (fase: initiatief, bestemmingsplan, vergunning, aanvraag SDE)
2. Overzicht van projecten die niet in het provinciaal beleid passen, maar eventueel later "toegevoegd" kunnen worden (als provinciale doelstelling niet gehaald lijkt te worden of bij nieuwe ambities)
3. Signalering van knelpunten per project.
4. Overzicht van huidige situatie ten opzicht van doelstelling per provincie in 2020.

Ad 3. In de monitor worden eventuele knelpunten benoemd. De acties die worden ondernomen om de knelpunten komen niet in de monitor te staan. Op het moment dat een knelpunt is opgelost en het project een stap verder is, wordt de monitor hierop aangepast.

Ad 4. Op elk moment moet uit de monitor kunnen worden afgelezen of de doelstelling in 2020 gehaald wordt of dat moet worden bijgestuurd. Dit houdt in dat per provincie ook bestaande windturbines / windparken in de monitor moeten komen. In sommige provincies staan weinig turbines/parken; deze kunnen indien gewenst apart worden opgenomen. In andere provincies staan veel (solitaire) turbines. Gekozen kan worden om die niet allemaal apart op te nemen, maar het totaal aan opgesteld vermogen per 1/1/13 op te nemen. Wanneer turbines worden verwijderd, moet dit totaal echter wel worden aangepast.

Werkwijze

Alle provincies hebben een eigen manier van bijhouden van projecten. Het is wenselijk om dit zo te houden. Anderzijds is het van belang om een landsdekkend overzicht te hebben. Gebleken is dat opvragen van informatie per mail niet leidt tot een actueel totaal overzicht. Het is noodzakelijk dat het verzamelen van de gegevens en het bijwerken van het totaal-overzicht op één centrale plek gebeurt.

Voorstel:

Provincies: primair bijhouden van projecten
 ANL*: regelmatig in gesprek met provincies verzamelen van gegevens en registratie in totaal-overzicht;
 waar nodig afstemmen met marktpartijen/initiatiefnemers.
 Provincies: melden van wijzigingen en knelpunten aan ANL

* Bij ANL is afgesproken wie aanspreekpunt is per provincie (zie verderop).

ANL zal in de gesprekken ook projecten die niet binnen het provinciaal beleid vallen ter sprake brengen. Deze projecten blijven in de monitor, maar kunnen worden verborgen. Informatie over voortgang van deze projecten verzamelt ANL bij de projectontwikkelaars (in het kader van de SDE-monitor).

Sommige provincies hebben regelmatig afstemming; bv Noord-Brabant, Zeeland, Zuid-Holland. Afgesproken kan worden om dit ook in andere regio's zo te organiseren. ANL kan dan aanschuiven bij een dergelijk regio-overleg (ipv bij provincies afzonderlijk af te spreken). In geval van knelpunten kunnen ook mensen van EZ/I&M aanschuiven.

EZ en &M hebben twee-wekelijks een afstemmingsoverleg over wind. Informatie die uit de monitor naar voren komt (voortgang en knelpunten) kunnen hier mogelijk geagendeerd worden.

Contactpersonen

Provincie	Afspraak IPO-Rijk	ANL-accounthouder	BLOW-co	Aanspreekpunt EZ-/I&M
Friesland	525 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Groningen	850 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Drenthe	280 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Overijssel	80 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Gelderland	210 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Limburg	60 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Flevoland	1370 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Noord Holland	580 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Utrecht	60 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Zuid Holland	730 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Zeeland	550 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	
Noord-Brabant	420 MW	[REDACTED]	[REDACTED]	

Inhoud monitor

1. (Projectnummer)
2. Provincie
3. Gemeente
4. Projectnaam
5. x,y-coördinaat
6. Projectontwikkelaar
7. Geraamd vermogen

8. Status (MER-procedure / ruimtelijke procedure / vergunningen procedure / bouw in voorbereiding / **gerealiseerd**)
9. Startdatum procedure
10. Verwachte datum aanvraag SDE
11. Datum SDE-aanvraag
12. Datum SDE-beschikking
13. Datum start bouw
14. Knelpunten

Gekozen zal worden om te werken met Excel-sheets.

Iedere provincie zorgt voor eigen data. Verzamelen en bundelen van gegevens van alle provincies gebeurt door ANL.

Planning

Gesprekken BLOW-co's – ANL accounthouders	mei 2013
Opzetten Excel-bestand	mei 2013
Vullen monitor	mei/juni 2013

Geannoteerde agenda bestuurlijk overleg (Rijk-provincies) Voortgang wind op land en overige vormen van duurzame energie

Datum: 27 januari
Tijdstip: 9.30-10.30
Locatie: Ministerie van IenM (Plesmanweg 1-6, Rode Zaal, Den Haag)
Aanwezig: Minister H. Kamp, Minister M. Schultz, Gedeputeerde Y. de Boer,
Gedeputeerde T. Rietkerk, Gedeputeerde W. Moorlag.

1. Opening en mededelingen

I - Windenergie op land

2. Herbevestiging prestatieafspraken Provincies - Rijk

Om interpretatieverschillen te voorkomen bestaat de behoefte om tijdens het bestuurlijk overleg de bestaande prestatieafspraken te herbevestigen.

- Het Rijk en de provincies hebben in januari 2013 een akkoord gesloten om in 2020 6.000 MW windenergie op land te realiseren.
- De provincies hebben in juni 2013 de volledige opgave van 6.000 MW verdeeld over de provincies.
- Het realiseren van de 6.000 MW is een gedeelde verantwoordelijkheid van Rijk, provincies, gemeenten en marktpartijen zoals bekrachtigd in het Nationaal Energieakkoord (september 2013).
- Ten behoeve van het realiseren van 6.000 MW in 2020, moet uiterlijk op 1 januari 2018 worden begonnen met de bouw van de windturbineparken.
- Vanwege van de gemiddelde doorlooptijden van de mer-procedures, vergunningprocedures, bestemmingsplanprocedures/inpassingsplanprocedures, subsidieaanvragen en coördinatieregelingen die nodig zijn voor de bouw van een windturbinepark, zullen de provincies uiterlijk 30 juni 2014, gebieden met een potentieel van 6.000 MW ruimtelijk planologisch moeten hebben vastgelegd in provinciale structuurvisies.
- Als er gebieden (deels) afvallen tijdens de ruimtelijke, planologische procedures of om andere reden, dan vult de betreffende provincie zo spoedig mogelijk het afgevallen gedeelte aan met alternatieve locaties. De provincies leggen deze planologische alternatieven uiterlijk voor 30 juni 2014 vast.
- Het Rijk spant zich in om de knelpunten op te lossen waar het Rijk oplossingen voor kan bieden.
- De daadwerkelijke realisatie van de windturbineparken is een verantwoordelijkheid van de marktpartijen.

Afspraak:

De eerste prestatieafpraak is dat, iedere provincie, uiterlijk 30 juni 2014, voor zijn deel van de 6.000 MW (provinciale taakstelling), de ruimte planologisch moet hebben vastgelegd in provinciale structuurvisies.

De tweede prestatieafpraak is dat, de provincies en het Rijk zich actief zullen inspannen om de initiatieven voor windenergie die bijdragen aan hun provinciale taakstelling, te ontwikkelen door op tijd te starten met de benodigde mer-procedures, vergunningprocedures, bestemmingsplanprocedures/ inpassingsplanprocedures en coördinatieregelingen zodat uiterlijk op 1 januari 2018 begonnen kan worden met de bouw van de windturbineparken.

De derde prestatieafspraken is dat het Rijk en de provincies de voorwaarden die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van windparken in de door de provincies aangewezen gebieden regelt. Hiertoe is een kernteam geformeerd van Rijk, provincies en brancheorganisatie dat zich richt op de voortgang van de prestatieafspraken en het oplossen van knelpunten. Onderwerpen die hieronder vallen zijn onder andere een wijziging in de SDE+ om voor windprojecten meer maatwerk te bieden en samen te werken aan draagvlak.

3. Voortgang afspraken ruimtelijke reservering en prognose

Provincies lichten de stand van zaken wind op land in provincies (opgave, realisatie, procesvoortgang (ruimtelijke reservering, actieve vergunningverlening), prognose eindresultaat toe.

Bijgevoegde tabel laat zien dat de provincies goed op weg zijn, maar nog niet helemaal aan de prestatieafspraken van januari 2013 voldoen waarbij 5715 MW eind 2013 gereserveerd moest zijn. De verwachting is dat de reserveringen van de reservegebieden wel op tijd zal gebeuren eind juni 2014. Provincies lichten toe wat de stand van zaken is en de verwachtingen over de realisatie de komende maanden.

Afspraak

In de komende maanden gaan de provincies de resterende gebieden ruimtelijk planologisch vastleggen, om de prestatieafspraken voor 30 juni as te realiseren.

4. Maximale opbrengst aangewezen gebieden

In het Nationaal Energieakkoord is de inspanning afgesproken om 54 PJ te produceren met het opgesteld vermogen van 6.000 MW wind op land. Deze inspanning zal alleen slagen als ondernemers binnen de mogelijkheden van de beschikbare gebieden een maximale productie realiseren.

De provincies zien in de projecten in Zeeland (Neeltje Jans, Krammer) en Noord Holland (Wieringermeer) dat ontwikkelaars kiezen voor een optimale financiële business case die in veel gevallen leidt tot minder opgesteld vermogen en minder productie op de gekozen locaties. Dit is een gevolg van een complex aan factoren waarvoor Rijk (SDE+, aansluitkosten op elektriciteitsnet, grondprijzen RVOB), provincies en gemeenten (flexibele vergunning, snelle vergunningprocedure, faciliteren van het proces) en ondernemers (optimaliseren winst, werken aan draagvlak) een rol spelen.

Rijk en provincies maken een procesafspraken over hoe de maximale opbrengst kan worden gerealiseerd.

Afspraak:

- ***de inspanning om te komen tot een zo maximaal mogelijke productie met windenergie binnen het beschikbaar areaal op land is een gedeelde verantwoordelijkheid van Rijk, ondernemer en provincie/gemeente.***
- ***IPO en Rijk nemen op korte termijn initiatief om met de betrokken partijen de route uit te werken om dit mogelijk te maken Hierin wordt ondermeer maatwerk in de SDE+ meegenomen. De uitwerking wordt in juni voorgelegd aan het bestuurlijk overleg.***

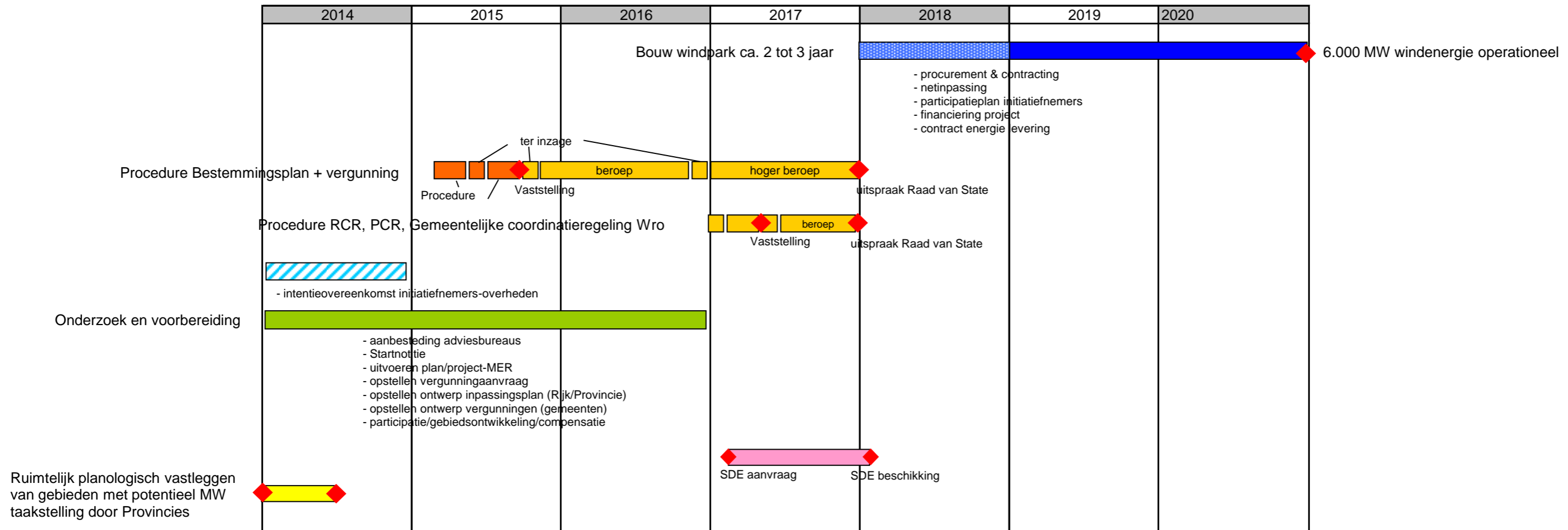
5. Afsluitdijk

Naar aanleiding van een verzoek uit de Tweede Kamer heeft de minister van IenM onderzoek laten doen naar de mogelijkheden van windenergie op de Afsluitdijk. Uit dat onderzoek blijkt dat de Afsluitdijk een aantrekkelijke locatie is om windenergie op te wekken. Dat onderzoek is onlangs aan de Tweede Kamer aangeboden. Gezien de potentie van de Afsluitdijk voor duurzame energie, waaronder wind, kan de Afsluitdijk bijdragen aan de invulling van de 16%. De uitvoering van de bestuurlijke afspraken over windenergie waaronder de ontwikkeling van Windpark Fryslân moeten gewoon door kunnen gaan.

II - Overige vormen van duurzame energie

[Redacted text block]

Realisatie 6.000 MW windenergie op land op xx-xx-20xx

- = schematische weergave doorlooptijd van onderdeel in de planning
- = schematische weergave optioneel onderdeel in de planning
- = schematische weergave extra doorlooptijd van onderdeel in de planning

Verslag Bestuurlijk Overleg (Rijk-Provincies) van 27 januari 2014

Voortgang wind op land en overige vormen van duurzame energie

Aanwezig: Minister H. Kamp, Minister M. Schultz, Gedeputeerde Y. de Boer, Gedeputeerde T. Rietkerk, Gedeputeerde W. Moorlag.

Ambtelijke ondersteuning:

Opening

Minister Schultz opent de vergadering en benoemt de vorderingen op wind op land van de afgelopen maanden; de concept structuurvisie is naar de Tweede Kamer gestuurd en wordt nu geactualiseerd op basis van de zienswijzen, er ligt een aanvullende plan-Mer inclusief advies van de Commissie voor de Mer. De Structuurvisie Wind op Land inclusief de aanvullende plan-Mer zal begin april naar de Tweede Kamer worden gezonden.

Minister Kamp onderstreept het belang van wind op land. Om de doelstelling van 14% duurzame energie te realiseren (nu 4,5%) is wind op land een noodzakelijke schakel. De doelstelling van 14% in 2020 en 16% in 2023 staat niet ter discussie. Het is nu een kwestie van uitvoeren.

Gedeputeerde de Boer bevestigt dat ook van de zijde van Provincies de noodzakelijkheid van wind op land wordt onderstreept.

Minister Kamp spreekt waardering uit voor het optreden van de provincies.

Agendapunt 2: Herbevestiging prestatieafspraken Provincies en Rijk

De prestatieafspraken worden door de aanwezigen bevestigd.

De eerste prestatieafpraak is dat, iedere provincie, uiterlijk 30 juni 2014, voor haar deel van de 6.000 MW (provinciale taakstelling), de ruimte planologisch moet hebben vastgelegd in provinciale structuurvisies.

De tweede prestatieafpraak is dat, de provincies en het Rijk zich actief zullen inspannen om de initiatieven voor windenergie die bijdragen aan hun provinciale taakstelling, te ontwikkelen door op tijd te starten met de benodigde mer-procedures, vergunningprocedures, bestemmingsplanprocedures/ inpassingsplanprocedures en coördinatieregelingen. Dit met het doel uiterlijk op 1 januari 2018 te starten met de bouw van de grootschalige windturbineparken.

De derde prestatieafpraak is dat het Rijk en de provincies de voorwaarden die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van windparken in de door de provincies aangewezen gebieden regelt. Hiertoe is een kernteam geformeerd van Rijk, provincies en brancheorganisatie dat zich richt op de voortgang van de prestatieafspraken en het oplossen van knelpunten. Onderwerpen die hieronder vallen zijn onder andere een wijziging in de SDE+ om voor windprojecten meer maatwerk te bieden en samen te werken aan draagvlak.

Minister Schultz onderstreept het belang van de inspanning van provincies op het gebied van het tijdig starten met de mer-procedures, vergunningsprocedures, bestemmingsplanprocedures/inpassingsplanprocedures en coördinatie-regelingen.

Gedeputeerde Moorlag vraagt expliciet de doorzettingsmacht van het Rijk toe te voegen aan prestatieafspraken, conform de afspraken van 22 januari 2013:

In provincies die niet leveren wat is afgesproken wordt de Rijkscoördinatie-regeling ingezet.

Deze afspraak wordt door de aanwezigen bevestigd.

Gedeputeerde de Boer maakt de opmerking dat als de provincies hun ruimtelijke reservering hebben geregeld en hun inspanning om de prestatieafspraken te realiseren hebben geleverd, zij niet meer gebonden zijn aan de uiteindelijke realisatie als minder MW tot stand komen als gevolg van onder meer de SDE+, de kosten van aansluiten of de risicodekking van windturbines bij waterkeringen of door financiële keuzes van marktpartijen.

Minister Kamp bevestigt dat en dat ook van Rijkszijde een inspanning vereist is. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om het bouwen van windmolens op waterkeringen, maatwerk realiseren in de SDE+ etc. Daar wordt ook al aan gewerkt. Ook de relatie met het SER-akkoord is van belang, het is mooi complementair en bevat afspraken om tot meer draagvlak te komen.

Minister Schultz vult aan door te stellen dat als een provincie alles goed heeft gedaan en de reden niet bij de provincie ligt het niet voor de hand ligt dat het rijk bij de provincie aan zal kloppen. Het wegnemen van belemmeringen is maatwerk waarin het kernteam van Rijk en IPO een belangrijke rol vervult.

Agendapunt 3: Voortgang afspraken ruimtelijke reservering en prognose

Gedeputeerde de Boer geeft aan dat de provincies goed op weg zijn. Ruimtelijke borging voor 2014 ligt op schema. Er zijn geen signalen dat dit niet lukt. Noord-Holland en Noord-Brabant stellen de provinciale Structuurvisie voor de zomer vast. Groningen al deze week. Ondanks negatieve krantenartikelen heeft ook de Gedeputeerde van Fryslân bevestigd de afspraken die gemaakt zijn in IPO-verband tijdig te realiseren.

De stand van zaken rond actieve vergunningverlening is gedifferentieerder. Sommige provincies zijn goed op weg, voor anderen is dit onduidelijk. Eerst volgende overleg zal dit worden geagendeerd. Minister Kamp biedt ondersteuning aan als dit is gewenst. Gedeputeerde Moorlag geeft aan dat er nog wel onduidelijkheden zijn. Bijvoorbeeld in relatie tot de Crisis- en Herstelwet, verplichting tot dubbele MER procedures, de inzet voor sanering en herstructureren. In Kernteam zullen alle afspraken en knelpunten goed worden gemonitord en zo nodig worden voorgelegd aan het bestuurlijk overleg.

Hij wijst ook op de rol van de marktpartijen, overheden moeten ze verleiden om de beschikbare ruimte optimaal te benutten door met de best bestaande techniek (BBT) te werken.

4. Maximale opbrengst aangewezen gebieden

Provincies geven aan dat de maximale opbrengst uit aangewezen gebieden moet worden gehaald om de doelstelling daadwerkelijk te realiseren.

Minister Kamp geeft aan dat wordt gewerkt aan meer maatwerk in de SDE+. Gaat daarbij onder meer om winddifferentiatie en een aparte categorie wind op dijken. Deze maatregelen zouden moeten bijdragen aan meer opbrengst per m².

Minister Schultz geeft aan dat de mogelijkheden voor windmolens op of nabij dijken worden vergroot. Ze heeft al opdracht gegeven te kijken naar betere verdienmodellen en de beleidsregel voor windmolens op of nabij waterstaatwerken aan te passen. Momenteel wordt er nog een discussie gevoerd over windmolens op de Maasvlakte en wie de risico's zou moeten dragen voor windmolens op de zachte zeevering. Er bestaat reeds een Stuurgroep Maasvlakte 2, dit punt komt binnenkort aan de orde in een separaat Bestuurlijk Overleg. Haar motto is dat we niet moeten kijken "of" er turbines kunnen staan maar "hoe" we ze kunnen plaatsen.

Minister Kamp geeft nog aan dat hij er vanuit gaat dat de Provincies een realistische inschatting van het vermogen als uitgangspunt nemen (huidige stand techniek 3 MW) en dat er anders vervangende capaciteit binnen de provincie wordt gezocht. Dit wordt onderstreept door provincies. Als er gebieden in het proces afvallen zoekt de provincie naar een alternatief. Als de reden hiervan ligt in randvoorwaarden die het rijk stelt of als gevolg van een lagere inzet van marktpartijen dan zal hier gezamenlijk over worden verder gesproken.

5. Afsluitdijk

Minister Schultz geeft aan dat uit het onderzoek – waarom de Tweede Kamer had verzocht - blijkt dat de Afsluitdijk een geschikte locatie is voor wind op land. De Afsluitdijk valt buiten de 6000MW afspraak en is dus niet opgenomen in deze Structuurvisie. Wel zal de Afsluitdijk verder worden ontwikkeld, dit kan worden meegenomen bij de uitwerking van de 16% doelstelling. Noord-Holland zou graag de mogelijkheden op de Afsluitdijk binnen de huidige 6000 MW afspraak bezien. Friesland is terughoudend t.a.v. ontwikkeling van Afsluitdijk. Het vreest voor verlies aan draagvlak voor Windpark Fryslân en wil daarom eerst graag deze locatie realiseren. Over de verder ontwikkeling zal I&M overleg voeren met beide betrokken provincies

Gedeputeerde de Boer meldt verder dat Noord-Holland en Amsterdam afspraken hebben gemaakt over het realiseren van windenergie in het Noordzeekanaalgebied.

6. Overige duurzame energie opties

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

Afsluiting

Minister Schultz bedankt een ieder voor de bijdrage aan het constructieve overleg. We staan gezamenlijk voor een flinke uitdaging en zij spreekt de toezegging uit dat zowel collega Kamp als zijzelf graag bereid zijn een bijdrage te leveren om die gezamenlijkheid uit te stralen. Bijvoorbeeld bij belangrijke beslismomenten, de eerste spade in de grond etc.